

DERMEDT SZÍV

CLAUDE SAUTET 1992-es filmje némi késéssel jutott el hozzánk. Tarolt, amíg ideért: Velencében Ezüst Oroszlánnal jutalmazták, majd Félix-díjas lett, a főszerepet játszó DANIEL AUTEUILT pedig kikiáltották az év legjobb európai színészének. Két César-díjat is kapott, a rendezőt és az epizódistáét (utóbbi ANDRÉ DUSSOLLIER-é, Maxime alakítójáé), továbbá az év kiemelkedő idegennyelvű filmjének találták a brit filmkritikusok 1994-ben.

Némi gyanakvást kelt az egyöntetű siker: vajon nem csak a konkurrencia hiánya értékelte föl a művet? Akinek polcán ott a francia filmművészet kézikönyve, BIKÁCSY GERGELY: *Bolond Pierrot moziba megy* című kötete, érvekkel indokolhatja kétségeit. Az elmúlt évtizedek meghatározó rendezői egyéniségéről olyasmit talál ugyanis, hogy működése CLAUDE CHABROLÉVAL, illetve a „giccs artistájának”, CLAUDE LELOUCH-nak tevékenységével rokon, és jóllehet a renoire-i hagyomány folytatója, értékei korhoz, valamint helyhez kötöttek.

Polgári filmes, aki pillanatra sem titkolja hovatarozását, sőt mi több, nyíltan rokonszenvezik a társadalom középrétegével. Rovására írható még, hogy „művészileg kevés újat tartalmazó munkáiban... az ábrázolt figurák elsősorban társadalmi állapotrajzot tükröznek”, lelkükben sekélyesek. Önkifejező egyéniségek helyett szűk kis csoportokat látunk.

A művet néző komoly fenntartásokkal térhet be a moziba, s ha így tesz, bizony meglepődik. A *Dermedt szív* (eredetileg *Un coeur en hiver*) inkább *A rossz fiúra* (*Le mauvais fils*) hajaz, amiről azt olvassuk: „majdnem keserű művészet, legalábbis nyugtalanító”. Zárt, átlagos földi halandók számára megközelíthetetlen világba kalauzol el Sautet: zenészek, és konzervatóriumi végzettségű hangszerkészítők közé. Ők a botfülűek számára fölfoghatatlant is érzékelik. Igazi sznob módján ámulhatunk rajtuk. S miközben elalélunk a gyönyörtől, suttogni kezd bennünk a kisördög: ugyan, miféle szemfényvesztés ez?

Hát, a mozi.

Két kitűnő hegedűreparáló mester évtizedes barátságát teszi próbára egy fiatal és nagyon tehetséges művésznő felbukkanása. Maxime azonnal beleszeret Camille-ba. A lány valóban gyönyörű, s igaza van mindannyiuk közös tanárának és mentorának, Lachaumennek: fegyelmén átút a szevedély. Illik tehát az érett férfiak közé. Maxime világfi ugyan, Stéphane azonban agglegény, száraz, sőtlan alaknak tartják. A zenét kedveli egyedül, és csak a munkájában hisz. Szakmájának virtuóza, emberi kapcsolataiban azonban nicsenek. Mindössze egy közeli könyvesbolt tulajdonosnőjével áll beszélő viszonyban.

SZAVAK NÉLKÜL IS JÓL ELVANNAK EGYMÁSSAL. Az udvarias csevegéseknél Stéphane többnyire hallgat. Ha nagyon megszorítják, előzékenyien kitér. Ahogy reá, kollégáira sem jellemző a túlzott verbalitás. Érzelmeket, indulataikat a legszükségesebb mértékben fogalmazzák mondatokká csupán, mintha azért takarékoskodnának, hogy több jusson belőle a zenének. Egyedül abban fejezik ki indulataikat, vágyaikat. A muzsika hódolói. Felsőbbrendűségét hirdetik, és alávetik magukat hatalmának. Szolgáltatuk belső tartást ad nekik, és mentesíti őket életük kérdéseinek megválaszolása alól.

Legalábbis így hihetik mindaddig, ameddig meg nem jelenik Camille. A lány érzéki varázsának azonban nehéz ellentállni. Stéphane a társán mérheti le csáberejét. Tanúja annak, amint fenekestül fölfordul a szeladon jól berendezett, kényelmes élete. Maxime elhagyja feleségét és szakít korábbi hedonista felfogásával. Imádottjához költözik, s reá ügyel inkább, semmint a muzsikára.

Barátja galád játékba kezd, hogy megleckéztesse az árulót, és a „gonosz *vampon*” elverje a port. Magába bolondítja a lányt. Ismeri a hódítás titkát, tudja, hogy nem támadó fellépés, elsöprő rohamok kellene ahhoz. Legalkalmasabb a tettetett közöny. Ridegségével gerjeszti a tüzet. Egyéb teendője sincsen, mint gondosan megválasztott pillanatokban kímérten hallgatni, a többit kiszemelt áldozatának hiúságára, sértett büszkeségére, no és vállalkozó kedvére bízhatja.

Stéphane elég következetes ahhoz, hogy ne térjen le a maga választott útról. Még saját sikerétől sem részegül meg, nem lágyul el a diadalban, majd nem hazudik vigasztalólag, részvevőn. Eszelős konoksággal őrzi, aki volt.

— Ilyen nincs! — tombol a nőiességében porig alázott leány.

— A szerelemről nem rántható le a lepel — háborog a játékba avatott atyai jóbarát. Régi bizalmasa pedig egyenesen odáig merészkedik, hogy hasonló praktikákkal viszonzná a gyalázatos pimaszságot. Minden és mindenki ellene szól tehát, a „hátsó hangoknak” e kórusa pedig lassanként megingatja Stéphane rendíthetetlennek vélt meggyőződését. A szívek beledermehetnek a télbe, ám elevenek azért. Föltör egy másik, eladdig elnyomott én a lélek mélyéből, és követelni kezdi a magáét. Későn, a férfi már nem visszakozzhat, vagy csak azon az áron, hogy társánál is alantasabb szerepet vállal.

Mégsem örvöng indulatában, és az ilyesféle történeteknél szokásos nagy egymásratalálósos *happy end* is elmarad. Stéphane belátja, hogy mások illúziói helyett önmagát pusztítja, de ettől nem hatódik meg, és nem sajnálja könnyesen önmagát. Tudomásul veszi, hogy győzelme vereség. Él tovább. Igaz, többé nem ül szemben Maxime-mal biztróbeli törzsasztaluknál, hanem mellette foglal helyet, egy sorban vele. Ennyi történt.

Ami érzelem, azt állandó zenei vezetőjére, PHILIPPE SARDEIRA bízza Sautet; YVES ANGELO kamerája tárgyilagos marad. Ebben a világban nem lehet csapongani. Illendő visszafogottan viselkedni, távolságtartóan szemlélni a bizarr jelenségeket is. Nem uralkodhat el rajtuk a szenvedély; szorgalom, önmérséklet, tudás — klasszikus

polgárerények vigyázzák. Részegen kiordított düheinkre világos reggelek, bőséges étkezések következnek.

Daniel Auteuil esdő tekintetével, már-már kibuggyanó könnyeivel, pufók arcával nem is emlékeztet az akciós filmek vasból kalapált figuráira. Figyelmesnek és zárkózottnak hat, akár a nevezetes montázs-kísérlet alánya, akinek portréját különféle bejátszásokkal szabdalták föl, s attól függően, hogy mivel került párba, tűnt hol szomorúnak, hol vidámnak. Közönyünk önmagában nem fejez ki semmit, ahogyan a személyiség sem nyilatkozhat meg másként, csupán viszonyaiban. Játékunk lelki, a kapcsolatok erőterében zajlik. Nem mutatósan cselekményes tehát, lehetséges értelmezéseit az összefüggések alakulására bízva.

Dehogy száraz, dehogy sőtlan Stéphane! Bátornak nevezhető inkább. Elegendő mersze van ahhoz, hogy őszintén elrémüljön magától. Nem, semmiképpen sem száll be a szenvedély ringlispiljébe, nem csúszkál a téboly divatos spiráljain. Aki olyan részvétlenséggel tudja visszautasítani Camille fölkinálkozását, képes arra is, amire csak az igen nagy, mély szeretet hatalmaz föl: megnyugvást adni szenvedő mesterének, átsegítve őt a határon, amin egymaga nem tudott keresztül lábalni.

Sautet színészválasztása hibátlan. EMMANUELLE BÉART elég érzékeny és mutatós kékharisnya ahhoz, hogy hihető legyen mindkét szerepében, és még a Stéphane barátnőjét alakító ÉLISABETH BOURGINE sem éri be annyival, hogy haloványan mása legyen csupán az égi mintának. Jelentéktelenségét kisszerűségével bizonyítja. Valamennyien úgy mozognak a nagy, puritán terekben, no meg a bisztrók semmire sem kötelező, laza világában, mintha zenei szerkezetű volna az életük, és gyors ráütésekkel csupa ellenpontból szerveződnek.

Pedig nem olyan. Claude Sautet puritán, télies világa németalföldi képeket idéz, buzgó játékosokkal a havon. Csakhogy az indulat és a fegyelem példás egyesűlya megbomlott már, a táj ugyanolyan képzeletbelien idillikus, miként a felbuzgó szerelmek mediterrán reneszánsza. A valóságban ritkán válaszol akkora felindultság a túlzott szigorra, amekkora újra ellágyítaná a dermedt arcokat. Idiotikus örömhöz sem jutunk búcsúzóul, és nem maradhatunk mentek a romboló tragédiáktól. Nyoma sincsen itt a katarzishoz, csupán a pusztulás munkál.

MEGTÉVESZTŐEN SZÉP ÉS SZOMORÚ A ZÁRÓJELENET. Camille visszanéz, amit ott és akkor nő már nem tehet meg, Stéphane pedig a kávéját kortyolja éppoly fegyelmezetten, mint korábban, amire viszont aligha képes egy szerelmére ébredt férfi. Itt sincs feloldozás persze, nincs megoldás, csak egy találóan elhelyezett pont, ami után akár újabb mondat kezdődhetnék. Ennek folytatása, vagy akár egy másik érzelm kinyomata. „Az élet pedig megy tovább.”

Csakugyan? A lezárás filmje ez.

SNEÉ PÉTER

A. R. PENCK: STANDART (ÁLLÁSPONT), 1971.
VÁSZON, AKRIL; 290x290 CM; STAATSGALERIE, STUTT GART